

Orosz István

Uram, a krumpliszsákért jöttem

Ha igaz az, hogy nem a Beszélő pártlap, hanem sokkal inkább az SZDSZ "lappárt", akkor az SZDSZ alapítói közé tartozom. És ennek akkor is örülök, ha a négyigenes népszavazáson, illetve Tölgyessy Péter SZDSZ-en belüli politizálásán kívül csak nagyon ritkán tudtam maradéktalanul azonosulni az SZDSZ aktuális irányvonalával, azt pedig, hogy a párt koalícióra lépett a Horn Gyula fémjelezte szocialistákkal, kezdettől fogva katasztrofális politikai lépésnek tekintettem. Sosem voltam tagja semmilyen pártnak, se az SZDSZ-be, se a Fideszbe nem léptem be, arra vártam, hogy ez a két - megalakulásakor önmagát egyaránt liberálisként meghatározó - politikai-szellemi csoportosulás összefogjon, kiegészülve esetleg a megújuló szociáldemokráciával, és létrehozza a meghatározó, mérsékelt, jelentős magyar "közepet", amely igazodni magára mutat. Hogy erre aztán hiába várok, azt csak nagyon későn, voltaképpen alig egy esztendővel ezelőtt voltam hajlandó, nagy nehezen, elfogadni. E késedelemben bizonyára az is szerepet játszott, hogy az elmúlt évtizedben zömmel Angliában éltem, s a magyar, illetve közép-európai közélet hírei, fejleményei óhatatlanul is az angol közegen, a BBC, a The Independent, a Times Literary Supplement szűrőjén, kiegyensúlyozott, minőségi beszédmódján keresztül jutottak el hozzám.

De Nagy-Britanniában - a politikai és mindennapi kultúra mérsékeltebb és jóval színvonalasabb közegén kívül - megtapasztaltam még valamit, ami döntően befolyásolta a magyar politikát illető ítéleteimet. Ez pedig a Brit Liberális Párt sajátos politikai szerepe a két nagy párt váltógazdálkodására épülő Westminster-modellben. Ez a párt - az egyenlőtlen választási rendszernek köszönhetően - jóval több mint fél évszázada nem tudott kormányzati pozícióba keveredni, ennek ellenére szavazóbázisa megnyugtatóan stabil és egyáltalán nem jelentéktelen, 3-4 millió között mozog. Az hogy a párt hosszú évtizedek óta előre borítékolhatóan elveszít minden országos parlamenti választást, se a pártot nem züllesztette szét, sem pedig szavazóbázisát. Sőt. Ebből a pozícióból komoly előnyök is származtak. Például az, hogy sürgető személyes hatalmi érdekek, elfogultság és korrumpálódás nélkül mindvégig színvonalasan és erőteljesen tudták képviselni a klasszikus, azaz enyhén jobboldali liberalizmust Nagy-Britanniában. Ám ezen az aligha túlbecsülhető civilizációs, kulturális, politikai teljesítményen túl működésüknek rengeteg gyakorlati eredménye is lett, dacára annak, hogy soha nem állt módjukban közvetlenül érvényesíteni országos politikai elképzeléseiket. Mégpedig azért, mert programjuk számos elemét folyamatosan átemelték és megvalósították az éppen kormányzó konzervatívok vagy munkáspártiak. És ennek az összes érintett fél örült, senki nem indított politikai copyright-vitát.

A brit liberálisok sikerének másik oka viszont rendkívül jó szereplésük a helyi önkormányzatokban. Mindig jóval nagyobb arányban találunk liberális többségű helyi önkormányzatot országszerte, mint amilyen arányban a párt képviselői bejutnak a Westminsterbe. És ez a helyi viszonylagos politikai népszerűség elég ahhoz, hogy egyrészt a párt gyakorlati politizálásra vágyó tagjai terephez jussanak, megmutathassák képességeiket, másrészt pedig ahhoz, hogy a párt folyamatosan jelen legyen a brit politikai életben. A Brit Liberális Párt komoly politikai tényező, annak dacára, hogy utoljára a XX. század húszas éveiben volt az országnak liberális miniszterelnöke. Ami egyébként azt is világosan jelzi, hogy a politika nem kell hogy feltétlenül és kizárólagosan a kormányra kerülés machiavellista játéka legyen, de az sem szükségszerű, hogy az a párt, amelyik nem kerül kormányra, teljes mértékben kiszoruljon a hatalomból, és ne gyakorolhassa azt, legalább helyi méretekben.

Mindig azt gondoltam, hogy ez a lehetőség bármelyik magyar politikai párt előtt úgyszintén nyitva áll. Most is ezt gondolom. Dacára mindannak, ami az elmúlt évtizedben Magyarországon történt.

De húsz esztendővel ezelőtt, amikor 1981 decemberében Vajda Misu Heidegger-szemináriumán a fiúk végre izgatottan lobogtatni kezdték a Beszélő első számát, amelynek előállítását néhány héttel korábban fejeztük be Erzsivel és Anikóval Dunabogdányban, alapvetően más politikai konstellációban mozogtunk. A hetvenes évek végére három dolog számomra vitathatatlaná vált: az egyik, hogy "'56 után a magyar értelmiség rossz kompromisszumot kötött Kádárral", és itt az ideje, hogy fölrugjuk ezt a kompromisszumot, lesz ami lesz. A másik: hogy a szocializmus "demokratizálása" lehetetlen, az "emberarcú" szocializmus önellentmondás, kivihetetlen, mert egy alapvetően autoritárius rendszerben legfeljebb a hivatásos udvari bohócnak lehet emberi arca, és az is félrevezető. A harmadik: hogy a szocialista alapokon szervezett gazdaság működésképtelen, és előbb-utóbb csődöt mond. Arról persze halvány sejtéseim sem voltak, hogy ez vajon mikor fog majd bekövetkezni. Csak reménykedhettem benne, hogy mihamarabb.

De ez a tudatlanság nem tántorított el attól, hogy baráti körömben egyre határozottabban el ne kezdjem képviselni ezeket az elveket, megtetézve még azzal, hogy égető szükségét látnám egy nagy példányszámú, független, színvonalas, cenzúra- és öncenzúramentes szamizdatlap létrehozásának. Mi több, nyomtatni is hajlandó lennék egy ilyen kiadványt. Ez volt az egyik oka, hogy Békés Erzsivel, akkori feleségemmel, illetve Riba Anikó és Kovács Sándor barátainkkal 1980-ban úgy döntöttünk, hogy Nagytétényből kiköltözünk Dunabogdányba, ahol közösen vettünk egy parasztházat.

A lap színvonalát a szerkesztők személye garantálta, a biztonságos előállítást pedig mi, közöttünk Magyar Bálint közvetített. Kölcsönös bizalmon alapuló együttműködésbe kezdtünk tehát. Ennek kereteiben valamikor 1981 nyár végén, ősz elején állapotunk meg Anikó nővérének Eötvös utcai lakásán, Riba Pirosék Anikó kérésére néhány órával később jöttek haza. (Ekkorra Kovács Sanyi már biztonságban hozta hozzánk Skodájával a manuális hajtású, Roneo-típusú stencilgépet valahonnan Rákoskeresztúrról. Egy előre megbeszélte időpontban kellett jelentkeznie, és csak annyit mondania, hogy "uram, a krumpliszsákért jöttem".)

Az Eötvös utcai megbeszélésen rajtam kívül Magyar Bálint, Kis János, Nagy Bálint és Iványi Gábor volt jelen. Magyar Bálinton kívül senkit sem ismertem személyesen, s ez jó is volt így, hiszen még a nevemet sem kellett elárulnom. Elég volt annyi, hogy én vagyok a nyomdász. Megállapodtunk néhány általános dologban, például abban, hogy azon az írógépen, amelyet a kézirat stencilbe gépelésére használok, semmi mást nem gépelünk, továbbá, hogy a stencilgépen sem állítunk elő semmilyen más anyagot a szerkesztőség hozzájárulása nélkül. Amíg mi végeztük a Beszélő előállítását - három és fél éven keresztül - ehhez tartottuk is magunkat. Továbbá azt is megbeszéltük, hogy ha veszélyessé válik a helyzet, és ha erre van mód, akkor a stencilgépet Iványi Gábor békásmegyeri lakásába próbálom elvinni. (Erre aztán sor is került 1985. február 13-án.)

Megállapodtunk a technikai részletekben: a) a kéziratot Magyar Bálint adja át Erzsinek a Külkereskedelmi Főiskolán, ahol Erzsébet tanított; b) az előállításhoz szükséges stencilpapírt, festéket, szívópapírt Nagy Bálint szerzi be; c) az elkészült szám átvételét Iványi Gábor szervezi

meg. Az én feladatomban a kézirat stencilbe gépelése, kinyomtatása, összefűzése és elszállítása. Az eredeti elképzelés szerint azt a szempontot próbáltuk követni, hogy én ne találkozzam senkivel. Abban maradtunk tehát, hogy amikor elkészült egy szám, azt berakom egy autóba, és egy megbeszélt időpontban leparkolom a kocsit a Szentendrei úti lakótelep parkolójában, az Árpád hídhöz közel. A kocsihoz készítették egy pótkulcsot, és Bálinton keresztül eljuttatom a szállítókhoz. Így tehát - a rendszám és típus ismeretében - elviszik a Beszélővel teli autót, majd két óra múlva leparkolják a Batthyány téren, immár üresen.

Valamikor 1981 novemberének második felében, amikor rengeteg küszködés után végül elkészültünk a Beszélő első számával, így is jártam el. Akkor persze még egy árva Trabantunk sem volt, Kovács Sanyi meg közben kinn maradt Franciaországban a Skodájával együtt, csak Anikó jött vissza, így aztán Illés Zoli erdőkertesi kőműves barátom Skodáját kértem kölcsön néhány napra, anélkül, hogy megmondtam volna neki, mire kell a kocsi. Telepakoltam friss Beszélővel, a dobozokat letakartam pokróccal, és estefelé Bogdányból beautóztam az Árpád hídhöz, és a megbeszélt helyen, a lakótelepen leparkoltam. Aztán beültem egy moziba valami scifire, hogy kellően elterelje a figyelmem, mert persze nem állítanám, hogy tökéletesen nyugodt voltam. Máig emlékszem szinte a film minden kockájára, annyira koncentráltam, Kirk Douglas és Sarah Fawcett küzd valami elhagyatott űrbázison egy elszabadult robottal, amelyik beleszeret a 72 fogú Sarahba, és Kirk csak úgy tudja megmenteni a nő életét, ha föláldozza magát, és igazi Dugovics Tituszként kirántja magával a robotot a világűrbe. Mert a robot okos ugyan, de önfeláldozásra nem képes, így lehet tehát túljárni gépies eszén.

Ebben megnyugodva mentem a film után a Batthyány térre - ekkor már este tíz felé járhatott az idő -, de legnagyobb megrökönyödésemre, sehol sem találtam a Skodát. Némi várakozás után, rosszat sejtve visszabuszoztam a Szentendrei útra, ahol eredetileg hagytam az autót. És mit tesz isten, a Skoda ott állt érintetlenül, tele a Beszélő frissen elkészült, első számával! Nem tudtam, hogy sírjak vagy nevessek. Annyi körülmények között előkészület és kemény munka után itt van Magyarország első stencilezett szamizdat lapja, végre elkészült, és nem kell a kutyának sem! Hazafelé káromkodási repertoárom kreatív bővítése mellett még azzal foglalkoztam, hogy megpróbáljam elképzelni, mi történhetett. De egyik logikailag elgondolható alternatíva sem kecsegtetett semmi jóval. Ráadásul, a kocsit másnap vissza kellett volna adnom Zolinak. Ekkor Erzsike és Bálint közvetítésével azután még egyszer találkoztam Kis Jánossal. Kiderült, a sokszoros áttétel következtében félreértés történt, a szállítók összecserezték a helyszíneket és a Batthyány térre várták a tele kocsit. Ebből aztán közösen levontuk azt a következtetést, hogy talán mégsem kellene ennyire mereven ragaszkodni ahhoz az elvhez, hogy senkivel ne érintkezzem, kellene egyetlen megbízható szállító, akivel találkozom, s így biztosak lehetünk benne, hogy Beszélővel megpakolt kocsik nem fognak tétlenül várakozni semmiféle parkolóban órákon keresztül. Végül Miklóssy Endre szabadított meg a Beszélő 1. számának édes terhétől, s amikor néhány hét múlva Misuék kezében végre föltűnt fáradozásunk gyümölcse, nagy kő esett le a szívemről. Ekkor tudhattam csak meg teljes bizonyossággal, hogy van értelme annak, amit csinálunk.

Ezek után találkoztunk a szentendrei Görög kancsóban Miklóssy Endrével, aki Elemérként mutatkozott be, én meg sehogyan sem. Neki volt egy Lada kombija, nekünk pedig akkorra már, '82 tavaszára, lett egy Trabantunk, amit még az előző tulajdonos Titusznak keresztelt. Titusz nem volt elég formátumos ahhoz, hogy be tudja fogadni mind a kétezer példány Beszélőt, ezért Elemérrel/Endrével abban maradtunk, hogy a megbeszélt napon eljövök Szentendrére az üres Titusszal, aztán meg jön ő, a Görög kancsóban odaadja a Lada kulcsát, azzal visszamegyek Bogdányba, megrakom, és Szentendrén átadom neki a teli kocsit. Ugyanígyen módszerrel

kaptam a nyomtatáshoz szükséges szívópapírt is. Ez a rendszer sokáig jól működött, egyikünk sem bukott le.

Azért meséltem el viszonylagos részletességgel a Beszélő első száma előkészítésének és leszállításának történetét, mert közvetett bizonyítékul szolgál arra, hogy a belügyi szervek nem tudtak a Beszélő konkrét előkészületeiről, nem tudtak arról, hogy miben állapodtunk meg az Eötvös utcai megbeszélésen, nem tudták, hogy Miklóssy Endre veszi át az elkészült számokat, és végül, azt sem tudták, hogy a Beszélő Dunabogdányban készül. Ha ugyanis tudtak volna bármi ilyesmiről, akkor bizonyára nem hagyják ott ácsorogni órákon keresztül Illés Zoli rikító piros Skodáját Beszélővel megrakottan a Szentendrei úti lakótelep parkolójában, míg én Sarah Fawcett fogaiban és kebleiben gyönyörködöm.

Hiszen egyébként - a Történeti Hivatal dokumentumainak tanúsága szerint - egyetlen alkalmat sem mulasztottak el, hogy '81 és '85 között házkutassanak, lefoglaljanak, zaklassanak, kövessenek, lehallgassanak, bomlasszanak, "legendákat" gyártsanak, lejárassanak, megfélemlítsenek, zsaroljanak és minden elképzelhető aljas módon igyekezzenek megakadályozni a szamizdat kiadványok előállítását, terjesztését. Amikor Demszky Gábornál, Haraszi Miklósnál, Kőszeg Ferencnél, Nagy Andrásnál, Nagy Bálintnál, Nagy Jenőnél, Solt Ottiliánál összehangolt házkutatásokat tartottak, és stencilgépeket foglaltak le, amikor megszüntették a Rajk-butikot, amikor a nyílt utcán durván zaklatták és gyalázták a Beszélő szerkesztőit, akkor ezt nyilván abban a hiszemben tették, hogy ezzel a Beszélő előállítását és terjesztését teszik lehetetlenné. Úgy gondolom, sokáig úgy gondolták: minden szükséges információ a rendelkezésükre áll a Beszélővel kapcsolatban. Ám tévedtek. A legfontosabb dolgokról fogalmuk sem volt.

Ha lett volna, akkor bizonyára nem hagyják annyiban, hogy amikor két esztendő múltán Szentendrére a Görög kancsóhoz követték Miklóssy Endre kocsját - aki megbeszélésünk értelmében azzal jelezte nekem, hogy követik, hogy nem állt meg a szokásos helyen, hanem lassan tovább hajtott - és a két Al-s Ladából kiugráló titkosrendőrök közül az egyik följött a parti sétányra, ahol én andalogtam, nyilván nem hagyott volna még sokáig andalogni, amikor a szeme közé néztem. De nem voltam ismerős a számukra.² Mint ahogy Miklóssy Endre követésével is fölhagytak. Ezek után azért persze megváltoztattuk a szállítás módját. Innentől kezdve az autószerelő "Oszkár" budakalászi pincéjébe hordtam az elkészült számokat. Ha lett volna fogalmuk arról, hogy Dunabogdányban készül a Beszélő, akkor az Inconnu csoport 1983-as lebukása után - ők készítették Szolnokon a Beszélő borítóját, illetve az '56-os szám illusztrációit - nyilván mi sem ússzuk meg. De a kihallgatott Inconnu-sök sem tudtak többet mondani annál az érdeklődő nyomozóknak, hogy a Beszélő szerkesztőitől kapták a megrendelést.

Ha a III/III-asok tudták volna, hogy én vagyok a Beszélő nyomdásza, akkor bizonyára nem hagyják annyiban, hogy mint a Pilisi Parkerdőgazdaság kertésze csak békésen kaszálgatok a Nemzeti Bank visegrádi üdülőjében, amikor ők meg Kádár János évi rendes szabadságát készítik elő az üdülőben az üdülő nagyközönség legnagyobb meglegedésére valamikor '83 vagy '84 késő nyarán, kora őszén.

És ha tudták volna, hogy 1985. február 13-án kora délután éppen a Beszélő 12-es számát tekerjük Erzsivel Bogdányban, akkor nyilván ránk törik az ajtót, amikor kiszálltak a házunk elé egy kis "elbeszélgetésre". De nem tudták. Így aztán elmenekíthettem az orruk elől a stencilgépet Iványi Gáborékhoz - úgy, ahogy azt még 1981-ben megbeszéltük az Eötvös utcában -, és Erzs is kipakoltathatta a lakást Lakatos Jancsival, miután már elmentek a hívatlan látogatók.

Ha követtek volna engem ezen a hideg, havas februári napon, akkor bizonyára nem hagyták volna, hogy miután biztonságba helyeztem a stencilgépet, Vörös Karcsihoz menjek, és megkérjem arra, figyelmeztesse Illés Zolit: most egy ideig ne jöjjön Bogdányba, esetleg veszélyes lehet a dolog.

De nem tudták, és nem követtek.

Hogy így áll a helyzet, abban én sohasem kételkedtem. Ezért különösen rosszul esett, amikor 1989 után különböző szinteken előadott elemzésekben, okfejtésekben terjedni kezdett az a közkeletű felfogás, hogy hát hiszen "az egész demokratikus ellenzék Aczél György köpönyegéből bújt elő, a BM tudott mindenről, ha akarta volna, leállíthatta volna a szamizdatot, de nem akarta, és ez is azt bizonyítja, hogy az ő találmányuk volt az egész". Már fentebb megfogalmaztam ezzel kapcsolatos álláspontomat: a BM valószínűleg valóban úgy gondolta, hogy tud mindenről, és meg is próbálta leállítani a szamizdatot. Részleges sikereket arattak is, például az Inconnu lebuktatásával csaknem fél évvel sikerült késleltetniük a Beszélő 8-as megjelenését, amelynek nagy részével már elkészültünk, de amelyet végül Demszky Gábor nyomtatott ki újra, miközben mi már a 9-es számon dolgoztunk Bogdányban. A Rajk-butikot megszüntették, rengeteg elkészült kiadványt koboztak el és semmisítettek meg, Nagy Jenőt teljesen elszigetelték és ellehetetlenítették, és miután a 12-es szám után mások vették át tőlünk a Beszélő nyomtatását, '85 és '89 között többször is lebukott a lap.

Nem is annyira magam, magunk miatt, hanem azért, hogy a kétkedőket meggyőzhessem, kértem ki a rólam és a Beszélőről készült III/III-as jelentéseket 2000 őszén a Történeti Hivatalban. A dokumentumok persze hiányosak, rendszerezetlenek, bizonyára sokat valóban megsemmisítettek belőlük, illetve nem adtak át a Történeti Hivatalnak. Így is több száz oldal ügynöki jelentést néztem át az elmúlt évben. Ezek mind, közvetve vagy közvetlenül, a fentebb megfogalmazott álláspontot támasztják alá. A rólam készült nyilvántartólapon az áll, hogy 1985. április 12-én vontak bizalmas nyomozás alá, ami azért igen megnyugtató, mert ekkor már Márczi Kitty érdi műtermében fejezte be a Beszélő 12-es számát a sikeresen elmenekített stencilgépen Modor Ádám, Nagy Zsolt és Kitty.

A "terhelő adatok felsorolása" rubrikába pedig ezt írták:

"Kapcsolatot tartott az ellenséges ellenzék egyes tagjaival, az elmúlt időszakban több alkalommal jelentek meg írásai különböző szamizdat kiadványokban."

Majd, más típusú gépírással még ezt biggyesztették oda:

"1988. május 10-én kitelepült Angliába."

Amiből az is kiderül, hogy még amikor bizalmas nyomozás alá vontak, ezt akkor sem azért tették, mert a Beszélőt nyomtattam.³

De még ennél is sokatmondóbb - és megnyugtatóbb - a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági szerve által 1985. április 23-án készített napi információs jelentés. Ez így szól: "A »Hírmondó« 1. számában megjelent egy cikk »Kötéltánc a határmezsgyén avagy az is

bolond, aki dokumentumfilmes lesz Magyarországon?» A cikk írója OROSZ ISTVÁN (Bp., 1950. 10. 25.), iskolai végzettsége egyetem, szakképzettsége középiskolai tanár, szellemi szabadfoglalkozású fordító, dunabogdányi lakos.

A célszemélyt 1984. október 21-én a BM. III/III-4 osztály információja alapján »Iskolás« fn. előzetes ellenőrzés alá vontuk, mert a »Beszélő« 9-es számában »Tervutasításos oktatásirányítás helyett korlátozott autonómiájú iskolát« címmel cikket jelentetett meg. A tevékenység akadályozása érdekében az előzetes ellenőrzést nevelő jellegű beszélgetés lefolytatásával terveztük végrehajtani. Tudomásunkra jutott azonban a »Hírmondóban« megjelentetett cikk. Az eddigi adataink alapján megállapítottuk, hogy kapcsolatban áll a radikális belső ellenzék egyes tagjaival, és az illegálisan készített és terjesztett ellenséges politikai tartalmú kiadványokban maga is publikál.

Intézkedés: »Fordító« fn. alatt bizalmas nyomozást kezdeményeztünk."

Ebből a dokumentumból kiderül, hogy a BM malmai is lassan öröltek, s mire elszánták magukat arra, hogy "megneveljenek", máris kiderült számukra, hogy "nevelhetetlen" vagyok. Nem került tehát sor az általuk tervezett elbeszélgetésre, bár igen valószínű, hogy 1985. február 13-i kiszállásukat Bogdányba pusztán a Hírmondóban megjelent cikknek köszönhetem, ahogy azt mindig is gondoltam, gondoltuk.⁴ Ám pechükre, meg tudtam lógni az orruk elől.

Azt tehát, amiben az Eötvös utcában megállapodtunk, maradéktalanul véghezvittük. És erre azt hiszem méltán lehetünk büszkék mindannyian. Elsősorban is Békés Erzszi, aki a kapcsolatot tartotta Bálinttal, és akinek el kellett viselnie mindazt a frusztrációt és szentségtelést, amit a sokszor kezelhetetlennek bizonyuló stencilgép váltott ki belőlem. Meg persze sok minden mást is. A szegénységet, az elszigeteltséget, a látszólagos perspektívátlanságot, a röghözkötöttséget. De jókedéllyel és szívósan viselte. Köszönet érte.

Azután Riba Anikó, aki az első évben még együtt lakott velünk, így az első négy szám előállításában tevélegesen közreműködött, továbbá Fogarasi Verona és Illés Zoltán, illetve Marosi Judit és Modor Ádám, akik a későbbi számok összerakásában segédkeztek. Ennyien csináltuk a Beszélő első 12 számát. Az eredmény a Beszélő Összkiadás csaknem felét teszi ki. A 12 szám minden betűjét én gépeltem stencilbe - nem alkalmaztunk "külső" gépírónt, Nusikát, hiszen ez szükségtelenül megnövelte volna a lebukás kockázatát -, a több mint hússzezer - egyenként átlag 130-160 oldalas példány minden oldalán ott az ujjlenyomatom (szerény számítások szerint is legalább háromszázezer példányban), Erzsziével egyetemben, aki a selejtes lapokat válogatta. Valóban két kezünk munkája volt az eredmény. Ezért gondolom, hogy nyugodtan mondhatom: a Beszélő alapító nyomdásza voltam, és mint ilyen, közvetve az SZDSZ alapítója is. Hogy sem a hetilap Beszélő, sem a havilap nem tartotta szükségesnek feltüntetni a nevünket - mint nyomdászokét - a szamizdat Beszélő alapítói között (kifejezett kívánságom ellenére), ez előtt a tény előtt immár több mint egy évtizede állok értetlenül.

Számomra a Beszélő valódi születésnapja 1981. december első fele, az a nap, amikor Misuék kezében láttam viszont a lapot. Történetesen úgy alakult, hogy 20. születésnapját a Beszélő éppen 2001. október 19-én, lányom huszonharmadik születésnapján ünnepelte. Örültem ennek az egybeesésnek. Lányom is, a Beszélő is felnőtt, megalapozta magát, igen jó egészségnek örvend, és remélhetőleg szép jövő elé néz a következő húsz esztendőben is.

A Beszélőből kinőtt lappárt azonban sok csalódást okozott nekem az elmúlt évtizedben, és ezzel nyilván nem vagyok egyedül. Önálló, erős, független liberális pártot szerettem volna, amelyik a másik önálló és független liberális párttal lép szövetségre, nem pedig a szocialistákkal. Mára olyan helyzet jött létre Magyarországon, hogy ha valakinek kizárólag a magyar politikai életből levont tapasztalatok alapján kellene meghatároznia a liberalizmus mibenlétét, az bizony megoldhatatlan feladat elé kerülne. Mára az SZDSZ éppúgy elveszítette liberalizmusa nagy részét, mint a Fidesz. És ez két pártnak kedvez elsősorban: a szocialistáknak és a MIÉP-nek.

E kettő közül azonban pillanatnyilag az igazi veszélyt a MIÉP jelenti. Ha az angol típusú, kétpártrendszerű váltógazdálkodás úgy szilárdul meg Magyarországon, hogy ebben a struktúrában a Fidesz képviselte, kevésbé szabadelvű konzervativizmus, illetve a szocialisták által képviselt kevésbé szociáldemokrata baloldaliság mellett nem a (nem létező) Magyar Liberális Párt, hanem a MIÉP lesz a harmadik erő, akkor ennek az országnak tényleg lóttek. Javaslatot tennék tehát a Magyar Liberális Párt (MLP) mihamarabbi megalakítására. Nagyjából a következő alapelvek mentén: 1. Az MLP a klasszikus szabadelvű értékek minél hatékonyabb és áttűbb képviselést nem rendeli alá a kormányra kerülés pillanatnyi taktikai szempontjainak. 2. Az MLP a politikai szféra mindennapi gyakorlatára is érvényesnek tekinti az európai zsidó-keresztény civilizáció szabadelvű alapértékeit, azaz tiszteletben tartja az egyenlő emberi méltóság elvét az egyének közötti kapcsolatokban, és minden erejével azon van, hogy ez a magatartás minél inkább teret hódítson a magyar politikai és mindennapi kultúrában. 3. Az MLP ezért különösen fontosnak tartja, hogy tagjai elsősorban is a civil társadalom helyi közösségeiben igyekezzenek minél hatékonyabban képviselni, érvényesíteni a klasszikus szabadelvű értékeket és gyakorlati politikai megoldásokat. 4. Az MLP a politikai kultúra színvonalának és a képviselési demokrácia hitelének növelése érdekében javasolja a választói rendszer módosítását úgy, hogy a parlamentbe ne kerülhessenek be olyan politikusok, akik az ország valamelyik választókerületében nem indultak el a képviselői hely megszerzéséért. Ez utóbbi pont kifejtést igényel. Meggyőződésem, hogy a magyar politikai kultúra elalpáriasodása és korrumpálódása jórészt annak köszönhető, hogy az országos politikai képviselés - a megyei és országos pártlistáknak köszönhetően - káros mértékben elszakadt a helyi szinttől. Igen sok olyan "képviselő" ül a magyar parlamentben, akik nem a választókat, hanem pártjukat képviselik, s ezért kizárólag pártjuknak tartoznak lojalitással. Könnyen belátható, hogy ez a legrosszabb fajta politikai karrierizmus melegágya, hiszen a jövő "képviselőnek" elég pártja hatalmasainak szája íze szerint viselkednie ahhoz, hogy fölkerüljön valamelyik pártlistára. Holott a valódi képviselési demokrácia lényege a választók képviselése. A Westminsterben csakis olyan képviselők ülnek, akiknek sikerült helyi szinten elfogadtatni - nem csupán pártjuk politikáját, de azt a személyes módot is, ahogyan ezt a politikát az adott jelölt képviseli. Nem "általában" élvezik a "liberális" vagy "konzervatív" szavazók bizalmát, hanem konkrét, hús-vér liberálisok és konzervatívok helyi ítélete elé kell kiállniuk, és azon megmérődniük. Végső soron mindenütt a helyi közösség, a helyi civil társadalom ítélete a döntő. És akit jól ismernek egy helyi közösségben, annak sokkal nehezebb hiteltelen, korrup, méltatlan viselkedéssel bekerülnie a brit parlament alsóházába. A helyi közösségek mérséklő, visszafogó és mértékadó szerepe hiányzik szinte teljesen a magyar politikai kultúrából. A Magyar Liberális Pártnak - ha létezne - a helyi közösségeknek ezt a jellegét kellene erősítenie és erre kellene támaszkodnia.

Utópia? Meglehet. De ha el se merjük gondolni, ha beletörődünk a radikálisan szélsőséges, gyalázkodó, aljas indulatokra apelláló hangvétel és magatartás eluralkodásába, attól senkinek nem lesz jobb. Bibó óta tudjuk: a jó oldalon tévedni nem szégyen. Sőt. Sokkal jobb, mint ha az embernek a rossz oldalon lenne igaza.

Jegyzetek

1 Így aztán 50. születésnapomat és lányom 22. születésnapját 2000 októberében, szűk baráti körben a Görög kancsóban ünnepeltük.

2 Ezt részletesebben megírtam a Töredékekben. Beszélő, 1992. június 6. Megtalálható A szellem helye című, karácsonyra megjelenő esszékötetemben is, Új Mandátum, Budapest, 2001.

3 Kellemetlenkedni persze próbáltak. Lásd erről az Elveszett Naplók című írásomat A szellem helyében.

4 Vö. Beszélő Dunabogdányban, Beszélő, 1993. július 10. és 17. Megjelent A Westminster-modell című kötetemben is. Budapest, Katalizátor Iroda, 1993. 233-242. o.